

המקורות, השימושים וההכנסות

1. קווי ההתפתחות העיקריים

שנת 1978 היא שנת מפנה בהתפתחות הביקושים המקומיים במשק. אלה הואצו השנה במדה ניכרת, וגדלו בכ-6 אחוזים, לאחר שקפאו בשלוש השנים הקודמות. במיוחד גדלה הצריכה הפרטית (ב-8 אחוזים), לאחר שבשלוש השנים האחרונות עלתה בפחות ממחצית שיעור זה לשנה, וכן גדלו השקעות הסקטור העסקי (בכ-9 אחוזים), לאחר ירידות רצופות בשנתיים האחרונות. בתחום הייצור, התמקד המפנה בענף הבנייה, שבו חלה השנה תחילת התאוששות, לאחר נסיגה חריפה בפעילותו בשנתיים האחרונות, ואילו בשאר ענפי המשק חלה האצה קלה בלבד. התפתחויות אלו מוצאות את ביטויין גם במאזן התשלומים: הגירעון גדל בשנת 1978, בעקבות האצה ביבוא והאטה ביצוא, לאחר שקטן בשנתיים הקודמות באופן משמעותי, כתוצאה מהריסון בביקוש המקומי. בשוק העבודה התבטא המפנה בעליית שיעורי ההשתתפות וברידת שיעור האבטלה. תוספת המועסקים נקלטה בסקטור העסקי (שהגדיל את מספר מועסקיו בכ-4 אחוזים), ובסקטור הציבורי (גידול בכ-9 אחוזים).

המפנה במשק החל כבר לקראת סוף שנת 1977, וסיבותיו נעוצות בגורמים, הנובעים מההתפתחויות במשק בעבר, ובגורמים אקסוגניים, שחלו השנה.

ההתפתחויות העיקריות בשנים הקודמות, שתרמו למפנה, הן השפל בענף הבנייה, מחד גיסא, ומגמת הגידול ביצוא וברווחיות, מאידך גיסא. לקראת סוף 1977 החל ענף הבנייה למגורים לצאת מהשפל, בעיקר בשל גורמים מחזוריים ארוכי טווח, הטבועים באופי הענף. ההתאוששות ניכרה, מצד הביקוש, בהאצת מכירת דירות בשלבי בנייה התחלתיים, וברידת ההיצע הלא מכור של דירות גמורות, כבר במחצית השנייה של 1977; ומצד ההיצע, בגידול מספר התחלות הבנייה של דירות פרטיות (אלה גדלו במחצית השנייה של 1977 ב-13 אחוזים לעומת המחצית הראשונה). אשר ליצוא יש לציין, כי יצוא הסחורות בשנתיים הקודמות נמצא במגמת עלייה (17 אחוזים בממוצע לשנה), וחלקו בתוצר העסקי הלך וגדל (מ-27 אחוזים בתחילת שנות השבעים לכ-36 אחוזים בשנת 1977), ובשל כך גדלה גם השפעתו על המשק. לקראת שנת 1978 נראה היה, כי הגידול ביצוא ועליית חלקו בתוצר עתידיים להימשך, וכך נוצר מניע להחלטות על השקעות בסקטור העסקי המייצר ליצוא, שמימושן ניכר במשך שנת 1978.

על אלה נוספו סיבות אקסוגניות, שהאיצו את המפנה. לקראת סוף שנת 1977 הופעלה הרפורמה, שכללה בין השאר, פיחות גדול לכל עסקות מטבע החוץ (45 אחוזים לעסקות הון). הפיחות, שהיה בלתי צפוי, העשיר באופן חד-פעמי את הפרטים, בהגדילו את ערך הנכסים הפיננסיים שלהם, שהוחזקו במטבע חוץ. הדבר אמור היה להשפיע, לאחר מכן, על גידול הביקוש של משקי הבית, שיתבטא בגידול בצריכה הפרטית ובביקוש לדירות. האירועים הפוליטיים בתקופה זו יצרו ציפיות, כבר בפתח השנה הנסקרת, להתאוששות הביקוש המקומי בעתיד, אם בשל היערכות מחודשת של צה"ל בנגב, ואם בשל יבוא הון מוגדל לארץ.

1978	1977	1976	1975	
(מיליוני ל"י, מחירים שוטפים)				
ה מקורות				
223,855	140,115	96,797	75,368	1. תוצר לאומי גולמי
194,438	101,513	73,597	56,876	2. ערך היבוא בשוק המקומי ¹
מזה:				
163,938	88,251	59,240	43,917	3. ערך היבוא בשוק המקומי, למעט יבוא ביטחוני
75,260	34,184	33,139	29,855	4. עודף היבוא [(15)–(2)]
299,115	174,299	129,936	105,223	5. סך כל המקורות לשימושים מקומיים [(1)+(4)]
418,293	241,628	170,394	132,244	6. סך כל המקורות [(1)+(2)]
ה שימושים				
146,696	88,110	62,078	46,408	7. צריכה פרטית
91,371	51,907	40,336	33,935	8. צריכה ציבורית
60,871	38,645	26,579	20,976	9. צריכה ציבורית למעט יבוא ביטחוני ישיר
27,886	17,435	11,119	8,041	10. מזה: צריכה ציבורית אזורית
61,048	34,282	26,922	24,880	11. השקעה גולמית מקומית
16,866	9,855	9,306	8,728	12. מזה: השקעה בבנייה למגורים
299,115	174,299	129,936	105,223	13. סך כל השימושים המקומיים [(7)+(8)+(11)]
268,615	161,037	115,579	92,264	14. סך כל השימושים המקומיים, למעט יבוא ביטחוני [(7)+(9)+(11)]
119,178	67,329	40,458	27,021	15. ערך היצוא בשוק המקומי ²
387,793	228,366	156,037	119,285	16. סך כל השימושים למעט יבוא ביטחוני [(14)+(15)]
418,293	241,628	170,394	132,244	17. סך כל השימושים [(13)+(15)]
7,299	3,780	3,494	2,753	18. תשלומים לגורמי ייצור בחוץ לארץ נטו
231,154	143,895	100,291	78,121	19. תוצר מקומי גולמי (במחירי שוק) [(1)+(18)]
22,233	13,482	10,720	8,385	20. תוצר גולמי של שירותי דיור
43,641	27,207	16,705	12,724	21. תוצר שירותים ציבוריים ומלכ"ר
165,280	103,206	72,866	57,012	22. תוצר מקומי גולמי של הסקטור העסקי, למעט דיור (מחיר שוק) [(19)–(20)–(21)]

1 היבוא על בסיס ס"מ בשער החליפין האפקטיבי, והוא כולל את היבוא מהסחחים המוחזקים, ואינו כולל תשלומי ריבית של הסקטור הציבורי.

2 היצוא על בסיס ס"מ בשער החליפין האפקטיבי, והוא כולל את היצוא לשסחים המוחזקים, ואינו כולל תקבולי ריבית של הסקטור הציבורי.

3 לשנים 1969–1972 חושב שיעור השינוי בכמות, במחירים קבועים של שנת 1970, ומשנת 1975 – חושב שיעור השינוי בכמות במחירים קבועים של שנת 1975.

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

1975 עד 1978

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת						
במחיר			בכמות ³			ממוצע 1972—1969
1978	1977	1976	1978	1977	1976	
(אחוזים)						
52.7	43.1	27.0	4.7	1.2	1.2	10.9
74.0	41.3	32.9	10.1	—2.4	—2.6	11.7
75.5	41.2	32.0	5.8	5.5	2.2	11.3
80.1	29.7	36.6	22.2	—20.5	—18.8	8.0
58.6	39.8	29.3	8.2	—4.0	—4.5	10.5
62.0	42.2	29.5	6.9	—0.3	—0.5	11.2
54.2	36.1	28.8	8.0	4.3	3.9	7.2
58.2	45.7	32.7	11.3	—13.0	—9.1	10.0
54.9	46.9	30.7	1.7	—1.0	—3.1	8.8
52.9	51.9	31.1	4.6	3.3	5.5	5.7
70.7	41.3	25.4	4.3	—9.9	—13.7	18.4
74.0	34.0	21.8	—1.7	—21.0	—12.5	33.7
58.6	39.8	29.3	8.2	—4.0	—4.5	10.5
57.7	39.8	28.4	5.8	—0.3	—2.5	10.2
71.3	48.9	30.0	3.3	11.7	15.2	14.0
61.6	42.4	28.8	5.1	2.8	1.5	11.1
62.0	42.2	29.5	6.9	—0.3	—0.5	11.2
74.7	33.4	22.9	10.5	—18.9	3.2	11.4
53.2	42.8	26.8	4.8	0.5	1.2	10.0
57.8	18.7	17.6	4.5	6.0	8.7	8.4
54.6	59.5	29.9	3.7	2.1	1.1	6.2
52.3	42.8	27.6	5.1	—0.8	0.2	12.3

הממשלה תרמה גם היא את חלקה למפנה בביקוש המקומי. לאחר מדיניות ריסון בצריכה הציבורית, שהצטמצמה בשנתיים האחרונות ב-4 אחוזים (למעט היבוא הביטחוני הישיר), היא גדלה השנה בכ-2 אחוזים, וההשקעות הישירות של הממשלה, למעט בנייה, גדלו אף הן. הגידול בפעילות הממשלה בא לידי ביטוי הן בביקוש בשוק, ובעיקר בגידול בתשומת העבודה¹. יש לציין, כי פעילות הממשלה החישה את תהליך התעוררות הביקושים של הסקטור הפרטי, גם באמצעות מעורבותה בשוק ההון דרך סיבסוד אשראי: החוב הבלתי צמוד של הסקטור הפרטי לממשלה גדל בהתמדה במשך השנים, וערך ה"מתנה" הגלומה בו — הלך והתעצם, בעיקר בשנים האחרונות, עם ההאצה באינפלציה (השנה עלה ערכה בכ-13 אחוזים ריאלית, וגודלה הגיע ל-25 מיליארד ל"י)². לתופעה זו יש השלכות משמעותיות לעיוות בהקצאת המקורות במשק, וכנראה גם על התחלקות ההכנסות בו; אולם מעבר לכך, תורמת היא לגידול בעושרו של הסקטור הפרטי, וכך מרחיבה את ביקושו המקומי.

תחילת המפנה בהתפתחות המשק והציפיות שנוצרו סביבו, בישרו כבר בפתח שנת 1978 צמיחה מוגברת במשך השנה, בעיקר כדי לענות על ביקוש מקומי, כשגם היצוא ימשיך לצמוח בקצב גבוה מאשר כלל המשק. אילו היה במשק, בתחילת השנה, עודף כושר ייצור זמין, שנצבר בשנים האחרונות, ניתן היה לענות על התעוררות הביקוש המקומי ללא האטת היצוא. אולם בסקטור העסקי, למעט ענף הבנייה, לא נוצר, ככל הנראה, עודף כושר ייצור, שיוכל להיות אפקטיבי בזמן הקצר³. סקטור זה צמח גם בתקופת השפל בביקוש המקומי, וכל הסימנים מעידים על שינוי בהרכב הייצור, להעדפת הייצור ליצוא⁴. ב-1978 לא יכול היה הסקטור העסקי להגדיל את ייצורו לשוק המקומי, בהתאם לגידול בביקושים, בלי לצמצם את היצוא, גם אם היה בו מלאי הון בלתי מנוצל, ששימש בעבר לייצור לשוק המקומי, — ולפיכך גרמה תוספת הביקוש המקומי להאטה מסוימת ביצוא.

התפתחות היצוא במשך השנה הושפעה, במדה מסוימת, גם מהרפורמה במטבע חוץ, באוקטובר 1977, שטמונת בה השלכות משמעותיות על הייצור במשק. הליברליזציה ואיחוד השערים, שהיו גלומים ברפורמה, נועדו לתרום לייעול המשק, דרך ביטול שיטה מעוותת של תמריצים ליצוא, שאמור היה לחסל את היצוא שאינו רווחי למשק, ואמנם, ניתוח תשומת-תפוקה תומך בכך: היצוא הלא-רווחי פחת ב-1978. איחוד השערים לא נערך באופן מלא, משום שלא נחשפו תחליפי הסחורות המיובאות, וכיום גבוהה כדאיות ייצורן של סחורות אלה מזו של ייצור סחורות ליצוא, ויש אינדיקציה להחלפת יבוא (בעיקר לתעשייה).

כתוצאה מגורמים משולבים אלה, לא היה עולה ב-1978 מדד כדאיות הייצור של סחורות ליצוא, שעלה בשנתיים הקודמות בצורה ניכרת (מדד מחירי הסחורות ליצוא יחסית למחירי המוצרים הלא סחירים עלה בכ-16 אחוזים בשנתיים הקודמות). הסובסידיה הגלומה באשראי המוזל, שהוענק במשך השנה ליצואנים, בממדים גדולים, תרמה לעליית הרווחיות שלהם⁵. לשינוי במגמת הפיחות בשער החליפין הריאלי עלולה להיות השפעה על השיפור שהושג בהרכב התוצר.

¹ תשומת העבודה בסקטור הציבורי גדלה, על פי סקרי כוח-אדם (הנחשבים בעלי מהימנות גבוהה) בכ-10 אחוזים; אולם מנתוני הביטוח הלאומי, שעל פיהם נבנה אומדן הצריכה הציבורית לחשבונאות הלאומית, עולה, כי תשומה זו גדלה רק בשיעור של כ-4 אחוזים. ראה דיון מפורט בפרק התעסוקה והשכר.

² אומדן זה, שערכה השנה לראשונה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מודד את הפער בין תשלומי הריבית, שמשלם הסקטור הפרטי לממשלה, לבין תשלומי הריבית, שהיה משלם אילו ניתן האשראי בתנאי השוק. אומדן זה עדיין מוטא כלפי מטה, משום שאינו כולל, עדיין את סבסוד האשראי למשקי-הבית.

³ ראה דיון מפורט בסעיף ב' להלן.

⁴ ראה פרקי התעשייה והחקלאות בדוח זה.

⁵ על-פי אומדני הסובסידיה הגלומה באשראי זה, אף עלתה רווחיותם במשך השנה, אולם יש לזכור, כי עלייה זו בלתי צפויה, כך שהשפעתה על הייצור ליצוא קטנה מהשפעת עלייה צפויה ברווחיות.

והוא עלול להישחק. יש להעיר, שהיפוך גמור במגמת השינוי המבני במשק, תוך מספר מועט של שנים, פוגע בדרך כלל במשק, בשני מובנים: הראשון – הפסד תוצר בשלבי ההתאמה; והאחר – בהשקעות, בכיוון שאינו תואם את המפנה בהרכב התוצר. עם זאת, הושג יתרון במשק הישראלי בתקופת הביניים, בדמות שיפור בממדי הגירעון במאזן התשלומים.

השנה גדל הגירעון בחשבון השוטף, למעט היבוא הביטחוני הישיר, בכ-300 מיליון דולר. העלייה בגירעון נבעה מהאטת הגידול ביצוא ב-6.5 אחוזים, – למעט יהלומים – לאחר גידול של 13–14 אחוזים בשנתיים הקודמות), ומגידול היבוא האזרחי (כ-10 אחוזים, למעט יהלומים). אולם גידול היבוא היה מעבר למתחייב מהפעילות הכלכלית כתוצאה מגידול במלאי. בשל כך העלייה הריאלית בגודלו של הגירעון משקפת בעיקרה שינוי בצורת החזקת רזרבות על ידי כלל המשק – יותר מלאי חומר-גלם על-חשבון מטבע חוץ. נוסף על כך, יש לציין, כי חלק העלייה בגירעון, שנובעת מעליות המחירים בעולם, אינה משמעותית מבחינת השלכותיה הכלכליות לעתיד. האינפלציה המקומית הגבוהה, שהיא מסממני השנים האחרונות, נמשכה גם ב-1978. בתחילת השנה עלה קצב האינפלציה יחסית לשנה הקודמת, בשל ייקור היבוא עם הפיחות הגדול, באוק-טובר 1977; ולקראת סוף השנה הואצה האינפלציה נוספות, בשל לחצים מצד הביקוש, בעיקר בענף הבנייה והנלווים לו.

האינפלציה, שגורמים מצד ההוצאות חוללו אותה בעבר, גורמים שהתמשכו מאז 1974, יכולה היתה להתמיד לאורך זמן בלי שניתן להאיש את קצבה בקלות, בשל שתי סיבות: א. נזילות הפרטים לא נפגעה במשך כל התקופה, משום שהסקטור הציבורי הורים כסף למשק; ב. האינפלציה המהירה אינה פוגעת נטו בעושר הפרטים, אלא להיפך: מלאי החוב הבלתי צמוד של הסקטור הפרטי לממשלה גדול בהרבה מסך אמצעי התשלום שבידו (למעלה מ-100 מיליארד ל"י, לעומת 22 מיליארד ל"י), ולפיכך מעשירה העלייה במחירים את הפרטים, נטו, וגורמת אף לעלייה בביקוש, במקום לצמצומו.

הפיחות באוקטובר 1977 (כ-29 אחוזים ליבוא הסחורות), גרם לעלייה מיידית במחירי היבוא; לכך נוספו השפעותיו העקיפות, דרך מנגנוני התאמת השכר והמחירים, על עליות המחירים בתחילת 1978. ואכן, קצב האינפלציה בתחילת 1978 היה גבוה בכ-7 אחוזים, במונחים שנתיים, ממגמות עליית המחירים בשנת 1977 עד הרפורמה.

בענף הבנייה למגורים, שמאופיין בהיצע קשיח לטווח הקצר (בשל משך הייצור הארוך של דירות), גרם הגידול בביקוש לדירות לעליות חדות של מחירים במשך כל שנת 1978, אולם גם במגורים אחרים של הסקטור העסקי, הביא הגידול בביקוש המקומי ללחץ על המוזריים מעבר לעליית ההוצאות, בעיקר ברביע האחרון של השנה, תופעה העשויה ללמד על העדר זמינותו של עודף כושר ייצור.

2. התוצר⁶ וכושר הייצור במשק

התוצר המקומי הגולמי גדל השנה בכ-5 אחוזים. שיעור זה, הנופל אמנם משיעורי הצמיחה של המשק בשנות הגיאות שלו (למעלה מ-10 אחוזים לשנה), מהווה מפנה, יחסית לשלוש השנים האחרונות, שבהן צמח התוצר בכ-2 אחוזים בממוצע בלבד. בשנים האחרונות פקד את המשק

⁶ נתוני התוצר, מצד ענפי המשק, שונים בשנים האחרונות מנתוני התוצר מצד השימושים (ראה הערה מפורטת בפרק ב' בדוח בנק ישראל לשנת 1977). לכל שיטת מדידה מגרעותיה ויתרונותיה. המגרעת המרכזית של מדידת התוצר מצד השימושים היא היותה גודל שארית, ולכן מדידה זו כוללת את כל הטעויות שנצברו בכל השימושים וביבוא. הטעויות בכמות עלולות להיות גדולות במיוחד, משום שעליית המחירים בשנים האחרונות כפולה פי עשרה משיעור העלייה בכמות, וכך תבטא טעות קטנה, יחסית,

שפל, שהתמקד בענף הבנייה למגורים, ונוסף עליו ריסון בתוצר הסקטור הציבורי. עתה, עם תחילת התאוששות ענף הבנייה והפסקת הריסון בסקטור הציבורי, החלה צמיחה גדולה יותר. התפתחות קצבי הצמיחה של הסקטור הפרטי המקומי על פני השנים, מצביעה אף היא על צמיחה מוגברת ב-1978 (כ"5 אחוזים), לאחר מחצית הקצב בשלוש השנים הקודמות.

התמונה הכוללת של השינויים בקצבי הצמיחה של כלל המשק טומנת בחובה התפתחויות בלתי אחידות בין ענף הבנייה לשאר ענפי הסקטור העסקי. השפל בענף הבנייה היה חריף, והתוצר שלו ירד ברציפות (כ"14 אחוזים בכל אחת מהשנתיים הקודמות). השנה החל הענף להתאושש, והדבר ניכר במספר התחלות הבנייה, אולם בנתוני ההשקעה במגורים לא התבטאה כל ההתאוששות, ותוצר הענף עלה אך במקצת.

התפתחות הסקטור העסקי, למעט הבנייה, היתה שונה מזו של הבנייה: ההאטה בו בשנים האחרונות לא היתה כה חריפה. סקטור זה צמח בשלוש השנים האחרונות במוצע כ"4.5 אחוזים לשנה, מחצית משיעור הגידול הממוצע בשנים 1968—1972 (וגם בשנים 1961—1964), וב"1978 חלה בו האצה קלה, והוא צמח בכ"6 אחוזים. חלק מהירידה בשיעור הצמיחה בשנים האחרונות יש לזקוף לירידת קצב הגידול של האוכלוסייה, שירד מתחילת שנות השישים, מכ"4 אחוזים לשנה, לכ"3 אחוזים בשנים 1968—1972 ולכ"2 אחוזים בשנה האחרונה. בהתפתחות של האוכלוסייה בגיל העבודה, השינוי אף חד יותר. חלק נוסף מהירידה ניתן להסביר בשינוי הרכב הייצור שחל בסקטור העסקי, שנבע משינוי מחירים יחסיים; עצם שינוי ההרכב גורם לאובדן תוצר בתקופת ההתאמה.

חשוב לבחון באיזו מדה נוצר במשק בשלוש השנים האחרונות עודף כושר ייצור, שיהיה אפקטיבי בטווח הקצר, העשוי לענות על התגברות הביקוש המקומי השנה, בלא פגיעה ביצוא, ובלי להאיץ את המחירים. אינדיקטורים העשויים ללמד על היווצרות עודפי כושר ייצור הם היחס בין התוצר לגורמי הייצור, ופריזון גורמי הייצור.

בענף הבנייה חלה, תוך כדי תהליך הקטנתו של התוצר, גם הקטנת התוצר לשעת עבודה והתוצר ליחידת הון. הדבר התבטא בירידה חריפה בפריזון¹ (10 אחוזים ב"1977). תהליך זה התרחש תוך ירידה בתשומת העבודה. נוצרה בענף אבטלה סמויה של עובדים, ואבטלה של ציוד לבנייה, וכך נוצר בו עודף כושר ייצור. ברם, עודף כושר ייצור זה אינו מאפשר היענות מהירה לגידול בביקוש, משום שמשך זמן הייצור הארוך של דירות גורם לקשיחותו של היצע הדירות בטווח הקצר, ולכן אין הוא יכול למנוע עליית מחירים בטווח הקצר. עם התעוררות הביקוש לדירות, בסוף שנת 1977, התרחשה עלייה חריפה במחירי הדירות, בצד גידול בבניית דירות חדשות.

שונה התמונה בסקטור העסקי, למעט בנייה. כאן תאם קצב הגידול של תשומה העבודה את קצב הגידול בתוצר בשנים 1975—1977, וכך גדל התוצר לשעת עבודה כ"4 אחוזים ויותר במוצע בשנים אלה, בדומה לגידול בשנים 1968—1972. קצב גידול מלאי ההון לא הותאם, והירידה בשיעורי גידולו איטית, ולכך יש השפעה על ירידה בשיעורי הפריזון (מ"3.5 מתחילת שנות השבעים, ל"2.5 בשנים 1975—1977).

בחינה מדוקדקת יותר של פריזון גורמי הייצור ניתן לערוך באמצעות ניכוי נוסף של המסחר

במחיר, בטעות גדולה בכמות. המגרעת המרכזית של המדידה מצד הענפים היא הנחת רכיב יבוא קבוע בתפוקה משנה לשנה (למעט בענף החקלאות). עם זאת נראה, כי סדרת התוצר מצד הענפים עקבית יותר עם ההתפתחות הכלכלית לאורך זמן. לשם ניתוח מפורט של הסקטור העסקי, שנערוך כאן, יש לבחון את הנתונים הענפיים, ולכן בחרנו בבדיקת התוצר מצד הענפים.

¹ הפריזון מחושב על סמך פונקצית ייצור קובי-דאגלאס, בעלת משקלות 2/3 לעבודה ו-1/3 ליהון.

לוח ב' 2

תוצר מקומי גולמי במחירי גורמי הייצור¹ לפי ענפי המשק, 1975 עד 1978

העלייה או הירידה (—) בכמות לעומת השנה הקודמת							
1978	1977	1976	1975	ממוצע 1972—1969	ממוצע 1967—1966	ממוצע 1964—1961	1970
				(מחירים קבועים, אחוזים)			
				(מחירים שוטפים מיליוני ל"י)			
6.2	8.3	6.4	8.9	6.8	8.6	9.6	1,209
6.5	4.3	5.1	3.1	11.9	-0.9	14.3	4,215
5.4	8.0	6.6	-1.6	13.4	0.0	11.0	1,856
5.2	5.7	4.7	5.2	10.0	4.1	10.6	463
6.0	4.3	2.5	4.3	4.5	0.5	5.5	3,887
0.2	-13.7	-13.7	1.5	18.2	-14.5	12.3	1,784
4.5	6.0	8.7	8.4	3.7			1,582
3.7	2.1	1.1	2.8	6.4			3,055
5.1	3.3	2.6	3.5	9.0			18,051
5.5	3.2	2.1	2.1	10.0	-0.9	9.6	13,414
6.1	5.5	4.7	3.3	8.9	1.0	9.2	11,630

1. חקלאות, ייעור ודיג
2. חרושת, מכרות ומחצבים
3. תחבורה ותקשורת
4. חשמל ומים
5. כספים, מסחר ושירותים
6. בנייה
7. בעלות על בתי מגורים
8. שירותים ציבוריים וקהילתיים
9. תוצר מקומי גולמי
- א. כלל המשק
- ב. הסקטור העסקי²
- ג. הסקטור העסקי² למעט בנייה

הערות: השינויים הריאליים בתוצר בלוח זה אינם תואמים את אלה, המופיעים בלוח ב' ו-ב' 6, שכן כאן הם חושבו על סמך ענפי משק.

(1) תוצר מקומי גולמי במחירי גורמי הייצור, לפני התאמת מלאי ובלאי.

(2) התוצר של הסקטור העסקי מוגדר כסך כל התוצר, למעט שירותים ציבוריים וקהילתיים, ולמעט בעלות על בתי מגורים.

המקור: (1) סעיף 1 לפי החשבון השומף של ענף החקלאות, הנערך לפי שנים חקלאיות. המעבר לשנות לוח נעשה באופן סבני משנים חקלאיות, למעט 1978, המחושבת לפי השנה-החקלאית. סעיף 2 לפי מדר הייצור התעשייתי.

סעיף 3 כפי שחושבו בפרק ט"ז להלן. שיעורי השינוי חושבו שם באמצעות שיקלוד השינוי בתפוקות ענפי המשק, כחלק היחסי שלהם בתוצר כ-73—1972, המבוססים על אומדני תשומה-תפוקה.

סעיף 4 לפי תשומה תפוקה.

סעיף 5 לפי שיעור השינוי בתשומת העבודה, לפי פקרי כוח-אדם.

סעיף 6 לפי תפוקת ענף הבנייה, כפי שהיא מחושבת בפרק ט"ז להלן.

סעיפים 7 ו-8 לפי נתוני החשבונאות הלאומית.

והשירותים⁸. בניכוי זה בולטת ההתאמה של תשומת העבודה לתוצר בשנים 1975–1977, שבהן עלה התוצר לתשומת העבודה בשיעור של 6 אחוזים בממוצע, לעומת 7 אחוזים בממוצע בשנות הגיאות הקודמות.

אי התאמת מלאי ההון לתוצר בשנות שפל בולטת בכל תקופות המיתון, ובשנים 1975–1977 עלה היחס בין הון לתוצר. אי התאמת מלאי ההון בשנים אלה גרמה לירידה בשיעורי הפריזון הנמדדים בענף, יחסית לתקופות הגיאות בעבר.

הפריזון של הסקטור העסקי, ללא הבנייה וללא השירותים, היה 6 אחוזים בממוצע בשנים 1968–1972 וירד לכ-3.5 אחוזים בממוצע בשנים 1975–1977. ניתן לייחס חלק מהירידה בפריזון בשנים האחרונות לשינוי בהרכב ההון האנושי: בשנים 1968–1972 חל שיפור משמעותי באיכות כוח העבודה, כפי שהוא נמדד בעזרת ההשקעה בהון האנושי (ההוצאה להשכלה לכוח העבודה); לעומת זאת, משנת 1974 הואט התהליך משמעותית (מלאי ההון האנושי גדל ב-3 אחוזים בממוצע לשנה בתקופה 1975–1977, לעומת כ-8 אחוזים בשנים 1968–1972). שינוי זה בהרכב ההון האנושי יכול להסביר פער של כ-2 אחוזים מהפריזון הנמדד בין התקופות הרלבנטיות. הגידול בתוצר, תוך גידול בתשומת העבודה ותוך עליית התוצר לשעת עבודה, מצביע על העדר אבטלה סמויה של עבודה בסקטור העסקי, למעט הבנייה, ועל כי לא נוצר עודף כושר ייצור לטווח הקצר.

ואשר לגורם הייצור האחר, ההון, ניתן להסיק, על-פי הנתונים הקיימים, כי בשנים 1976–1977 התחלק הגידול בהון במדה שונה בין ענפי המשנה, והתרכז במיוחד בענפי משנה, המייצרים מוצרי יצוא; כך ייתכן, כי חלק מההון בענפים, המייצרים לשוק המקומי, היה בלתי מנוצל בתקופה זו, ואפשר יהיה לנצלו בטווח ארוך יותר, לאחר שענפים אלו יגדילו את תשומת העבודה שלהם. עם זאת, מצויה אינדיקציה חלקית המורה כי בשנת 1978 גדל מלאי ההון בכל ענפי המשנה, כולל אלה המייצרים לשוק המקומי. אינדיקציה זו יכולה להצביע על כך, שחלק מההון המובטל בענפים אלו איננו בר-שימוש יותר.

שתי התפתחויות נוספות מעידות גם הן על אי-קיום עודף כושר ייצור בטווח הקצר בסקטור העסקי: (א) התפתחות המחירים בסקטור זה, שהואצו בסוף השנה מעבר לעליית ההוצאות; (ב) התפתחות יצוא המוצרים על פני השנה, — נפגע יצואם של אותם ענפים, שהגבירו את שיווקם לשוק המקומי. נוסף על אי היווצרות עודף כושר ייצור משמעותי בסקטור העסקי למעט הבנייה, לא נוצר עודף היצע של כוח-אדם בשכר הריאלי, ששולם בשוק, בניגוד לעודף ההיצע הניכר, שנוצר במיתון של שנות הששים.

גורמים משולבים אלה תורמים להבנת ההתפתחות במשק בשנת 1978: הסקטור העסקי, למעט בנייה, צמח השנה צמיחה מואצת במקצת (כ-6 אחוזים). שיעור צמיחה זה נמוך בהרבה משיעור הצמיחה ביציאה מהמיתון בשנות השישים (קרוב ל-16 אחוזים). הסבר נוסף לפער בשיעורי הצמיחה, מעבר לפער המתחייב מהשינוי בשיעור גידול האוכלוסייה והרכבה, טמון באפשרויות קליטת העובדים בשנת 1968, כתוצאה מהמאגר הגדול של מובטלים (10 אחוזים) ומפוטגציאל העובדים מהשטחים.

הצמיחה ב-1978 היתה גבוהה במקצת מזו שבשלוש השנים האחרונות בכל ענפי הסקטור העסקי⁹, אולם חרף התגברות לחצי הביקוש בשנה זו, ירד שיעור הפריזון של גורמי הייצור. ירידה זו היא תוצאה של קליטה של עובדים בסקטור העסקי למעט הבנייה, והיחס בין תוצר לשעת עבודה עלה בשיעור קטן ביותר.

⁸ תוצר סקטור המסחר והשירותים (המהווה כרבע מהסקטור העסקי למעט הבנייה) נאמד בהנחה של פריזון אפס, שאיננה נכונה, ולכן מטה את תוצאות הפריזון ללא ניכוי תוצר זה.

⁹ למעט האטה בקצב גידול ענף התחבורה והתקשורת, ויש סימנים שגידול זה מוטה כלפי מטה.

לוח ב' 3

השינוי בתוצר המקומי¹, בגורמי הייצור ובפריזון של המוצק הפרטי, 1975 עד 1978
(שיעורי שינוי כמותיים)

1978	1977	1976	1975	ממוצע 1972—1969	ממוצע 1967—1966	ממוצע 1964—1961
5.5	3.2	2.1	2.1	10.0	-0.9	9.6
6.1	5.5	5.1	4.1	8.9	1.1	9.2
4.3	1.5	1.3	-1.4	3.7	-3.9	4.7
4.4	5.5	6.6	7.7	8.5	7.5	10.3
1.6	1.8	1.9	-1.9	3.7	2.3	2.6
6.1	5.9	5.7	2.9	11.8	1.4	12.3
4.8	-0.1	0.5	-3.4	4.1	-4.9	4.5
4.1	5.3	6.5	7.5	8.3	6.9	9.8
1.6	4.2	3.2	2.7	6.4	5.2	6.0
1.3	6.0	5.2	6.5	7.5	6.8	7.5
2.0	0.5	-0.7	-4.3	8.4	-5.1	2.3

א. הסקטור העסקי
התוצר המקומי הגולמי

ב. הסקטור העסקי למעט בנייה
א. תוצר מקומי גולמי

2. תשומת עבודה

3. מלאי ההון הגולמי²

4. הפריזון הנמדד³

ג. הסקטור העסקי, למעט בנייה
ולמעט שירותים ומסחר

1. תוצר מקומי גולמי

2. תשומת עבודה

3. מלאי ההון²

4. הפריזון הנמדד³

5. היחס בין התוצר לתשומת העבודה

6. היחס בין התוצר להון

(1) כפי שנמדד מצד ענפי המשק.

(2) מלאי ההון בתחילת השנה.

(3) הפריזון נמדד בשקלול 2/3 לתשומת העבודה ו-1/3 להון.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועבודת בנק ישראל.

אין בידינו תשובה מלאה לירידה בפריון, שאינה מתיישבת, למעשה, עם תהליך ההתאוששות במשק. ייתכן כי קליטת העובדים נועדה לאפשר היענות לתוספת ביקוש בעתיד, או שמא מוטים האומדנים של התוצר הלאומי הגולמי כלפי מטה (ראה גם הערה 6 לעיל) או שסקרי כוח אדם מוטים כלפי מעלה.

3. השימושים והמקורות

א. השימושים

סך השימושים עלה השנה בקרוב ל-7 אחוזים, ולמעט היבוא הביטחוני הישיר (שייעודו מוגדר), עלה בכ-5 אחוזים. הצמיחה בשימושים הואצה בשל ההתפתחויות בצריכה הפרטית, שקצבה הוכפל, ובהשקעות — שגדלו השנה לראשונה, לאחר ירידות תלולות בשנתיים האחרונות. כן גדלה הצריכה הציבורית המקומית. כך גדלו השימושים המקומיים (למעט היבוא הביטחוני) בכ-6 אחוזים, ולעומתם, ובמדה מסוימת — בעטיים, הואט היצוא.

הצריכה הפרטית

הצריכה הפרטית הואצה מאוד השנה, וגדלה בשיעור של 8 אחוזים בכ-2 אחוזים יותר מההכנסה, דבר שבא לידי ביטוי בירידה קלה בשיעור החיסכון, ועשוי להצביע על ציפיות הפרטים להמשך מגמת ההתאוששות.

תרומה להאצה בצריכה הפרטית בשנה זו נודעת לפיחות הגדול, באוקטובר 1977, שהעשיר את הפרטים באופן בלתי-צפוי וחד-פעמי, במונחי כוח הקנייה בל"י, והאיץ את הביקוש הפרטי. הגידול בצריכה הפרטית התרכז בצריכת מוצרים בני-קיימא ובצריכה של ישראלים בחוץ לארץ, סעיפים שתרמו כ-3 אחוזים מסך הגידול בצריכה. התאמת שינויים בהכנסה השוטפת להכנסה הפרמננטית של הפרטים מוצאת את ביטויה בעיקר בשינוי בעיתוי צריכת סעיפים אלו (בפרט מוצרים בני קיימא, בשל אופיים); ואכן, כשההכנסה הריאלית לא עלתה בקצב, שאליו הורגלו הפרטים, ירדה צריכת המוצרים בני הקיימא (ב-20 אחוזים מצטברים בשלוש השנים האחרונות). עתה, עם תחילת ההתאוששות במשק, ועליית ההכנסה הריאלית בכ-6 אחוזים, מממשים הפרטים את הצריכה שנדחתה.

ההשקעות

תפנית חלה השנה בהשקעה במשק, והיא גדלה ב-4 אחוזים ויותר (6 אחוזים ללא השינוי במלאי), לאחר ירידה מצטברת של 25 אחוזים בשנתיים האחרונות. התפנית התרכזה בהשקעה בבנייה הפרטית למגורים; לאחר מגמת ירידה תלולה ב-3 השנים האחרונות בענף, החלה השנה עלייה מתונה בהשקעה. גם ההשקעות בענפי המשק גדלו מאוד, יחסית, ובולט בעיקר הגידול בהשקעה במכונות וציוד — 15 אחוזים.

ענף הבנייה מאופיין במחזוריות של תקופות שפל וגיאות לסירוגין, הנובעת ברובה מפיגור בתהליכי התאמה בין הביקוש לבין ההיצע, בשל משך הבנייה¹⁰. לאחר הגיאות בתחילת שנות השבעים, שהביאה להצטברות דירות בתהליך בנייה מעל ומעבר לביקוש, החלה ב-1975 תקופת שפל בפעילות, שהתבטאה במספר נמוך ביותר של התחלות בנייה למגורים בשנים 1976 ו-1977, נמוך מהמתחייב מהביקוש הרגיל לדירות חדשות. לפיכך היה היצע הדירות הגמורות ב-1978 קטן

¹⁰ דיון מפורט במחזוריות ענף הבנייה וגורמיו — ראה דוח בנק ישראל לשנת 1975, פרק ההשקעה והבנייה.

תרומת השימושים השונים לגידול בסך השימושים, 1976 עד 1978

(במחירי 1975)

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת			
1978	1977	1976	
3.1	1.7	1.5	צריכה פרטית
0.3	-0.2	-0.5	צריכה ציבורית למעט יבוא ביטחוני ישיר
(0.4)	(0.2)	(0.4)	מזה : א. אזורית
(-0.1)	(-0.4)	(-0.9)	ב. ביטחונית מקומית
0.7	-1.7	-2.9	השקעה גולמית מקומית
(-0.1)	(-1.3)	(-0.9)	מזה : השקעה בבנייה למגורים
1.0	3.0	3.4	יצוא
(1.6)	(2.9)	(2.8)	מזה : יצוא ללא יהלומים
5.1	2.8	1.5	סך השימושים למעט יבוא ביטחוני ישיר

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מהביקוש. עודפי הביקוש בתחום הדיור גרמו לעליית מחירים, שדחפה להגדלת הפעילות בענף, הן בהתחלות בנייה חדשות והן בהחשת גמר דירות בתהליך בנייה. מספר התחלות הבנייה בסקטור הפרטי עלה השנה ב-20 אחוזים ויותר; ההתאוששות התמקדה בערים הגדולות, שם גדל מספר ההתחלות ב-50 אחוזים. כלל הפעילות בענף, המתבטאת בהשקעה, גדלה ב-6 אחוזים. לעומת זאת, ירדה תלולות ההשקעה בבנייה הציבורית, בכ-25 אחוזים; ירידה זו משקפת, מצד אחד, את הירידה התלולה בהתחלות בשנים 1976 ו-1977, ומצד שני — את אי מימוש ההיקף המתוכנן של ההתחלות הציבוריות ל-1978, כתוצאה מפיגור בהתאמת הבנייה הציבורית למחזור הענף.

הגידול, שחל בהשקעות בענפי המשק, מורכב מגידול בהשקעות של הסקטור הפרטי המייצא, ומהשקעות לייצור לשוק המקומי. מיון ההשקעות לפי ענפים מלמד, כי הן התחלקו בין כל הענפים, הן המייצאים והן המייצרים לשוק המקומי. סביר לשער, כי הגידול הרב ביצוא בעבר, וציפיות להמשך מגמה זו, הביאו להשקעות במפעלים המייצרים ליצוא. יחד עם זאת, עקב הגידול בביקור-שים המקומיים ב-1978, גדלה כדאיות הייצור לשוק המקומי, ולכן חל גידול בהשקעות גם בענפים, שעיקר תפוקתם לשוק המקומי.

הגידול הרב בהשקעות בכל הענפים השנה אינו מתיישב, לכאורה, עם חוסר ההתאמה בין מלאי ההון לתפוקה בשלוש השנים האחרונות (1975—1977). שתי סיבות עשויות להסביר זאת: האחת — שינוי הרכב הייצור, המחייב תוספת הון לאותה כמות ייצור; והשנייה — צורת המימון הוזל להשקעה בהון, שכדאיותו עולה עם גבור האינפלציה, בשל ירידת הריבית הריאלית (יחסית לתקופה שקדמה ל-1973), מחייבת מלאי הון גדול יותר.

לאחר שנתיים של ריסון מסוים בצריכה הציבורית, שהשתקף בירידה מצטברת של 4 אחוזים, גדלה השנה הצריכה הציבורית (למעט יבוא ביטחוני ישר) בכמותה ב־2 אחוזים. הצמצום בצריכה הציבורית התרכז בעבר בקניות הבטחוניות, וגם השנה הצטמצם רכיב זה, אם כי קלות. לעומת זאת, גדלה תשומת העבודה בסקטור הציבורי גם בשנתיים האחרונות (ב־3 אחוזים מצטברים) ובשנת 1978 אף הואץ קצב גידולה¹¹. עלייה זו חמורה במיוחד לאור צמיחת הביקושים המקומיים והתפתחות לחצי ביקוש בשוק העבודה. יתירה מזאת: להתרחבות תשומת העבודה בסקטור הציבורי השלכה לעתיד — היא תקשה על צמצום הביקוש הציבורי, בשל הקושי בפיטורין.

היצוא

היצוא גדל השנה רק בכשלשה אחוזים. עיקר הירידה משקפת את ההאטה החדה, שחלה ביצוא היהלומים¹². בניכוי היהלומים, גדל היצוא השנה בלמעלה מ־6 אחוזים, רק כמחצית מהשיעור שידע המשק בשנתיים האחרונות, וזוהי תוצאה של האטה גדולה ביצוא הסחורות, והאצה קטנה ביצוא השירותים.

ההשפעה החיובית, שהיתה בעבר לריסון הביקושים המקומיים על התפתחות יצוא הסחורות ושער החליפין הריאלי שלו, נעצרה השנה, והחלה להפוך את כיוונה. בתקופת הריסון בביקוש לא נוצר עודף כושר ייצור במשק בהיקף העשוי לענות על תוספת הביקוש המקומי, שהתרחשה ב־1978 — והושגה בעזרת הסתת יצוא לשוק המקומי.

הרפורמה במטבע חוץ, באוקטובר 1977, אמורה היתה להשפיע על היצוא בשני מובנים: האחד — הפיחות הדיפרנציאלי שנעשה הקטין את כדאיות ייצור הסחורות ליצוא, יחסית לייצור תחליפי יבוא, והקטין את כדאיות יצואן של סחורות, שלא היו רווחיות בעבר, מנקודת ראות המשק, ונהנו מתמריצים; והשני — נידוד השער יצר אי־ודאות, בשל תנודות בו עקב תנודות קצרות טווח של יבוא הון. אי־ודאות זו של היצואנים הקטינה את רווחיותם היחסית, אולם במקביל ניתנה להם תמורה, בעזרת אשראי מוזל, שהגדיל כנראה את רווחיותם נטו.

יצוא הסחורות (למעט יהלומים) גדל השנה ריאלית רק בכ־2 אחוזים; וזוהי האטה ניכרת ביותר לעומת השנתיים הקודמות (17 אחוזים בממוצע). האטה זו משקפת בעיקר את הירידה ביצוא הסחורות לשטחים, ואילו יצוא הסחורות מעבר לים עלה בקרוב ל־9 אחוזים. יחד עם זאת, מניתוח תוצאות תשומת־תפוקה נובע, כי הערך המוסף של היצוא גדל השנה באופן משמעותי. עובדה זו נעוצה, כנראה בגידול חלקם של היצוא החקלאי ויצוא השירותים, שהערך המוסף שלהם גבוה, וכן בעליית רכיב הייצור המקומי ביצוא התעשייתי. עלייה זו נובעת ממגמת עליית רווחיות היצוא התעשייתי בעבר, ומירידת היצוא הבלתי כדאי למשק, שהתקיים עד הרפורמה, בשל התמריצים.

ההתפתחות ביצוא השירותים שונה. יצוא זה גדל השנה בכמותו ב־12 אחוזים, בדומה לשנתיים הקודמות. הפיחות האפקטיבי הגדול לשירותים, שנעשה באוקטובר 1977 (כ־40 אחוזים בממוצע) גרם לגידול חד ברווחיותו של יצוא זה. לשירותי התיירות היה הפיחות קטן בהרבה, והם אמנם לא

¹¹ ראה הערה 1 לעיל.

¹² עם זאת, עלו מחירי היהלומים בחוץ לארץ בכ־60 אחוזים, ובכך תרם יצוא היהלומים השנה לשיפור תנאי הסחר של ישראל, אם כי זהו שיפור חד־פעמי.

לוח ב' 5

השקעת השימושים הסופיים על התוצר של הסקטור העסקי¹ (על פי ניתוח תשומה-תפוקה),

1975 עד 1978

(אחוזים, מחירי 1972/73)

תרומת השימושים לגידול התוצר				התחלקות התוצר לפי שימושים					
1978	1977	1976	1975	1978	1977	1976	1975	1971	
2.8	0.8	1.5	0.5	39.0	38.4	38.7	37.9	39.2	צריכה פרטית
—0.1	—0.4	—1.0	—0.4	8.4	9.0	9.7	10.9	11.0	צריכה ציבורית
0.4	—2.8	—3.0	0.5	16.1	16.7	19.9	23.3	22.5	השקעה גולמית מקומית ²
2.9	5.1	4.3	0.5	36.5	35.9	31.7	27.9	27.3	יצוא
(3.0)	(4.8)	(4.0)	(0.3)	(34.2)	(33.2)	(29.2)	(26.2)	(25.5)	מזה : יצוא למעט יהלומים
6.0	2.7	1.8	1.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך כל התוצר

(1) תוצר מקומי גולמי במחירי גורמי הייצור, למעט ענף השירותים של הסקטור הציבורי והמוסדות שלא למטרת רווח.

(2) לא כולל שינויים במלאי. בשל כך, וכן בשל הבדל בהגדרה והבדל בשיטת בניית האומדן — אין השינוי בתוצר של הסקטור העסקי בלוח זה שזה לשינוי בלוח ב' 1.

הערות: לצורך התאמת השימושים לניתוח תשומה-תפוקה, והשפעתם על התוצר של הסקטור העסקי, נעשו הפחתות בשימושים השונים כדלקמן: בצריכה הפרטית — זקיפת שירותי דיור ותשלומי שכר של מלכ"ר; בצריכה הציבורית — תשלומי השכר של הסקטור הציבורי; ביצוא — תקבולים לגורמי ייצור בחוץ לארץ, תקבולי ריבית של הסקטור הציבורי והכנסות שוונות של גורמי ייצור מקומיים; וכן רכיב היבוא הישיר מכל השימושים.

המקור: ניתוח תשומה-תפוקה, שנערך בכנף ישראל, המתבסס על סקרי תשומה-תפוקה חדשים, שנאמרו בירי הלשנה המרכזית לסטטיסטיקה על-פי שנת 1972/73, ונתוני השימושים הסופיים.

הואצו השנה. עיקר ההאצה התרכזה, כנראה, בשירותים ה"אחרים"¹³, שעבורם היה הפיחות במלוא שיעורו.

ב. המקורות

סך המקורות, למעט יבוא ביטחוני, עלו (כמו השימושים) בכ"5 אחוזים. היבוא האזרחי עלה בכ"6 אחוזים, והתוצר בכ"5 אחוזים. כך גדל במקצת חלקו של היבוא בסך המקורות. דיון מפורט בתוצר — ראה סעיף 2 לעיל.

היבוא

ערך היבוא האזרחי בשוק המקומי עלה השנה בכ"6 אחוזים, אולם השיעור הנמוך נובע ברובו מהירידה הגדולה ביבוא היהלומים (30 אחוזים בכמות). יבוא היהלומים, למרות גודלו הנומינלי, אינו משפיע רבות על הפעילות הכלכלית; בשל כך, ובשל אגירת מלאי ספקולטיבית בשלוש השנים האחרונות, נבחן את היבוא ללא היהלומים.

בניכוי יבוא היהלומים, גדל היבוא האזרחי השנה בכמותו בכ"10 אחוזים, לאחר עלייה קלה ב"1977, וירידה שנה קודם לכן. עלייה זו נעוצה בהתאוששות הביקושים ובציפיות לחידוש הצמיחה. היבוא גדל גם מעבר לעליית היבוא המתחייבת מעליית הביקושים, בשל גידול ביבוא ישיר, ובשל גידול רב ביבוא חומרי גלם (14 אחוזים) לצורך החזקת מלאי.

4. ההכנסות

ההכנסה הפרטית הפנויה ממקורות פנים¹⁴ גדלה בכ"6 אחוזים, במונחי כוח הקנייה שלה, עקב ההאצה בפעילות הכלכלית, מחד גיסא, וירידה מסוימת בנטל המס הכולל, מאידך גיסא.

נטל המסים הישירים נטו¹⁵ ירד ריאלית (ב"8 אחוזים). עובדה זו משקפת עלייה ריאלית קלה בסך המסים הישירים (2.5 אחוזים), אם כי קטנה מהעלייה בפעילות הכלכלית המקומית, ועלייה ריאלית גדולה יותר (4 אחוזים) בתשלומי ההעברה נטו¹⁶.

ההכנסה הפרטית הפנויה מכל המקורות עלתה השנה בכ"7 אחוזים ריאלית. לשיעור גבוה זה גרם הגידול החריג של העברות לפרטים. מחוץ לארץ, שגדלו השנה בכ"90 אחוזים נומינלית. אפשר שעלייה חריגה זו נעוצה בליברליזציה בפקוח על מטבע החוץ, שהתירה לפרטים להחזיק מטבע חוץ בארץ, וגררה יבוא מטבע חוץ, שהחזק עד אז מחוץ לארץ. לפיכך עשויה עלייה זו להיות חד-פעמית.

¹³ יצוא שירותים אחרים כולל את כל סעיפי השירותים למעט תיירות, תחבורה, ביטוח והון. יצוא זה אינו מכוסה היטב סטטיסטית, בשל העדר מערכת מנהלית שיכולה למדוד את הפעילות. ולכן נתון זה מוטא כנראה כלפי מטה.

¹⁴ ללא ניכוי מילווה חובה נטו. סך מילווה החובה נטו בשנה מסוימת הוא ברובו תשלומים למילווה מעסיקים, פחות המילווה בעבר, שנפדים בשנה זו. למילווה המעסיקים אין, כנראה, נטל מס, כך שלצורך חישוב ההכנסה הפנויה אין לנכותם. לצורך חישוב ההכנסה הפנויה, יש להוסיף את פירעונות מילווה החובה, שנגבו בעבר, אך אין נתונים על כך.

¹⁵ מס הכנסה ועוד תשלומים לביטוח לאומי, פחות תשלומי העברה נטו.

¹⁶ תשלומי ההעברה השנה עלו בעיקר בשל עליית תשלומי ריבית בגין פדיון מילווה.

התוצר הלאומי וההכנסה הלאומית¹, עד 1975

העלייה בערך שנה לעומת קודמתה —							
1978	1977	1976	1978	1977	1976	1975	
(אחוזים)			(מיליוני ל"י, מחירים שוטפים)				
59.8	44.8	28.4	223,855	140,115	96,797	75,368	התוצר הלאומי הגולמי במחירי שוק ²
79.7	51.0	36.6	34,569	19,234	12,740	9,327	פחת
56.6	43.8	27.3	189,286	120,881	84,057	66,041	תוצר לאומי נקי
58.8	38.0	55.1	29,658	18,673	13,527	8,722	מסים עקיפים על הייצור המקומי ³
84.3	38.8	62.0	8,441	4,580	3,300	2,037	סובסידיות לייצור המקומי
82.6	53.9	36.0	24,738	13,549	8,805	6,476	סובסידיות לאשראי
60.2	45.6	25.5	192,807	120,337	82,635	65,832	ההכנסה הלאומית

(1) בהכנסה הלאומית נכללו לראשונה הסובסידיות הניתנות דרך האשראי המזול. סובסידיות אלה נאמדו עתה לראשונה בידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (משנת 1975).

(2) התוצר הלאומי לפי שער חליפין אפקטיבי.

(3) לרבות מס מעסיקים.

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

שיעור החיסכון הפרטי ירד השנה במקצת, לאחר שבשנה שעברה הוא עלה, אם כי לא הגיע לשיעורי החיסכון שהיו מקובלים לפני 1973. תופעת הירידה השנה עשויה להצביע על ציפיות הפרטים להתאוששות נוספת בצמיחה, ולהקדמת צריכה בהווה על חשבון עליית ההכנסה בעתיד. בהתחלקות ההכנסות מפעילות כלכלית בין הכנסות משכר לבין אלה שלא משכר, חלה השנה ירידה קלה במשקל ההכנסות משכר, לאחר שנתיים של עלייה משמעותית. הירידה הגדולה בחלקו של ההון בהכנסה הלאומית, בשנים 1976—1977, משקפת בחלקה את ההאטה במשק, שנבעה מצד הביקושים. לראשונה אמדה השנה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את ערך ה"מתנה" הגלומה בסיבסוד הון, מאחר שגודלה הפך למשמעותי עם האצת האינפלציה. יש להניח, כי בתחילת שנות השבעים לא שינה סיבסוד ההון בהרבה את התחלקות ההכנסות, כך שחלקו של ההון בהכנסה הלאומית השנה אינו קטן כל-כך מחלקו בתחילת שנות השבעים (ראה הלוח שלהלן).

1978	1977	1976	1975	1974	1973	1972	1971	1970
(אחוזים)								
חלק השכר בהכנסה הלאומית ¹ (למעט סיבסוד הון)								
73	74	72	65	64	65	61	63	65
חלק השכר בהכנסה הלאומית (כולל סיבסוד הון)								
63	65	63	58					

(1) השכר, למעט בעלות על בתי-מגורים, ולמעט זקיפה של עצמאים ; ההכנסה הלאומית, למעט תוצר נקי של שירותי דיור במחיר גורמי ייצור.

לוח ב' 7

ההכנסות הפרטית הפנויה השוטפת, 1975 עד 1978

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת						
1978	1977	1976	1978	1977	1976	1975
			(מיליוני ל"י, מחירים שוטפים)			
			(אחוזים)			
60.2	45.6	25.5	192,807	120,337	82,635	65,832
ההכנסה הלאומית						
19.9	78.9	74.7	5,481	4,573	2,556	1,463
ההכנסות המקומיות של הסקטור הציבורי מרכוש ¹						
82.6	53.9	36.0	24,738	13,549	8,805	6,476
הכנסות הסקטור הציבורי מריבית בגין סבסוד אשראי						
79.7	51.0	36.6	34,569	19,234	12,740	9,327
פחת						
62.3	44.6	25.0	197,157	121,449	84,014	67,220
ההכנסה הפרטית הגולמית מפעילות כלכלית						
55.1	37.9	68.7	36,625	23,609	17,125	10,151
מס הכנסה (כולל מס יתר על מלאי) ²						
64.4	55.9	50.8	15,751	9,583	6,147	4,077
תשלומים לביטוח לאומי (כולל מס מקביל)						
57.8	42.6	63.6	52,376	33,192	23,272	14,228
מך כל המסים הישירים						
61.4	48.3	42.3	44,247	27,419	18,488	12,995
תשלומי העברה נטו (כולל מס מקביל)						
63.4	46.0	20.1	189,028	115,676	79,230	65,987
ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה ממקורות פנים ³						
86.8	61.4	17.8	16,437	8,797	5,452	4,627
העברות לפרטים מחו"ל						
65.1	47.0	19.9	205,465	124,473	84,682	70,614
ההכנסה הפרטית הגולמית הפנויה מכל המקורות						

(1) למעט רווחים משערכים של בנק ישראל במטבע חוץ.
 (2) למעט השינוי ביהרת הסדרי התשלום הבלתי-מסולקים.
 (3) ללא ניכוי מילות חובה נטו.
 ה מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

החיסכון הפרטי¹ השוטף, 1975 עד 1978

העלייה או הירידה (—) לעומת השנה הקודמת						
1978	1977	1976	1978	1977	1976	1975
(אחוזים)			(מיליוני ל"י, מחירים שוטפים)			
63.4	46.0	20.1	189,028	115,676	79,230	65,987
65.1	47.0	19.9	205,465	124,473	84,682	70,614
66.5	41.9	33.8	146,696	88,110	62,078	46,408
53.6	60.7	—12.4	42,332	27,566	17,152	19,579
61.6	60.9	—6.6	58,769	36,363	22,604	24,206
			(אחוזים)			
			22.4	23.8	21.6	29.7
			28.6	29.2	26.7	34.3

(1) החיסכון הפרטי מתייחס למשקי בית, עסקים ומלכ"ר.

(2) ללא ניכוי מילוחת חובה.

ה מק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ונתוני בנק ישראל.

לוח ב' 9
החיסכון הלאומי, 1975 עד 1978

1978	1977	1976	1975	
(מיליארדי ל"י, מחירים שוטפים)				
42.3	27.6	17.2	19.6	1. החיסכון הפרטי הגולמי ממקורות פנים
-56.5	-27.5	-23.4	-24.6	2. החיסכון הציבורי (א)-(ב)
(34.8)	(24.4)	(17.6)	(9.4)	א. הכנסות הסקטור הציבורי נטו
(91.4)	(51.9)	(40.9)	(33.9)	ב. צריכה ציבורית
-14.2	0.1	-6.2	-5.0	3. החיסכון הלאומי הגולמי מהתוצר הלאומי הגולמי [(1)+(2)]
34.4	19.5	16.2	10.2	4. העברות חד-צדדיות מחוץ-לארץ ¹
20.2	19.6	10.0	5.2	5. החיסכון הלאומי הגולמי מכל המקורות [(3)+(4)]
30.6	19.2	12.7	9.3	6. פחת
-44.8	-19.1	-19.0	-14.3	7. החיסכון הלאומי הנקי מהתוצר הלאומי הנקי [(3)-(6)]
-10.4	0.4	-2.7	-4.1	8. החיסכון הלאומי הנקי מכל המקורות [(5)-(6)]
(אחוזים)				
-6.3	0.1	-6.4	-6.6	שיעור החיסכון הגולמי מהתוצר הלאומי הגולמי
4.8	8.1	5.9	3.9	שיעור החיסכון הגולמי מכל המקורות
-23.2	-15.8	-22.6	-21.7	שיעור החיסכון הנקי מהתוצר הלאומי הנקי
-2.7	0.2	-1.7	-3.3	שיעור החיסכון הנקי מכל המקורות (בניכוי פחת)

(1) העברות חד-צדדיות, בניכוי תשלומי ריבית נטו של הסקטור הציבורי.
ה מק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.